

СТАТИСТИКА

УДК 311.312:339.3

**Статистика внутрішньої торгівлі в Україні:
регіональний аспект****Завада О.П.**кандидат фізико-математичних наук, доцент
кафедри інформаційних систем у менеджменті
Львівського національного університету імені Івана Франка**Мартин О.М.**кандидат економічних наук, доцент
кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

У статті виконано статистичний аналіз стану та динаміки внутрішньої торгівлі в Україні за 2010–2016 роки для кожного із її регіонів. Аналіз динаміки роздрібною торгівлі здійснено як в поточних цінах, так і з урахуванням інфляції. Виконано класифікацію регіонів України за обсягами роздрібною торгівлі на особу. Отримано аналітичну залежність обсягів внутрішньої торгівлі від величини доходів на особу. Акцентовано увагу на негативних пропорціях структури доходів населення в Україні.

Ключові слова: внутрішня торгівля, регіональна статистика, обіг роздрібною торгівлі, дохід на особу, індекс споживчих цін, динаміка і структура внутрішньої торгівлі.

Завада О.П., Мартин О.М. СТАТИСТИКА ВНУТРЕННЕЙ ТОРГОВЛИ В УКРАИНЕ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

В статье выполнен статистический анализ состояния и динамики внутренней торговли в Украине за 2010–2016 годы для каждого из ее регионов. Анализ розничной торговли осуществлен как в текущих ценах, так и с учетом инфляции. Выполнена классификация регионов Украины по объемам розничной торговли на душу населения. Получена аналитическая зависимость объемов внутренней торговли от величины доходов на душу населения. Акцентируется внимание на негативных пропорциях структуры доходов населения в Украине.

Ключевые слова: внутренняя торговля, региональная статистика, оборот розничной торговли, доход на душу населения, индекс потребительских цен, динамика и структура внутренней торговли.

Zavada O.P., Martyn O.M. STATISTICS OF DOMESTIC TRADE IN UKRAINE: REGIONAL ASPECT

The article made a statistical analysis of status and dynamics of domestic trade in Ukraine in 2010–2016 years for each of the regions. The analysis of the retail trade made both in current prices and in prices with regard to inflation. Classification of regions of Ukraine in terms of retail per person was made. The analytical dependence of internal trade of the income per capita was obtained. The attention was put to negative proportion in the structure of income in Ukraine.

Keywords: domestic trade, regional statistics, retail trade turnover, income per capita, consumer price index, dynamics and structure of internal trade.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Внутрішня торгівля – це торгівля, яка ведеться виключно в межах певної країни. Вона змушує вітчизняних виробників якнайповніше враховувати запити суспільства. Внутрішній ринок повинен функціонувати таким чином, щоб забезпечувати в державі макроекономічну стабільність і водночас бути основою для поступового економічного розвитку.

Стан та динаміка обсягів внутрішньої торгівлі, зокрема стан обсягів обігу роздрібною торгівлі, є важливими чинниками економічної ситуації в державі. Правильний баланс між внутрішнім споживанням та внутрішнім інвестуванням може бути потужним фактором економічного зростання. Тому аналіз поведінки економічних індикаторів стану внутрішньої торгівлі та аналіз факторів впливу на обсяг торгівлі, а також впливу торгівлі на соціально-

економічний розвиток країни потребують всебічного статистичного дослідження на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями в галузі функціонування та розвитку внутрішньої торгівлі в Україні займалася низка науковців, зокрема В. Апопій, А. Мазаракі, В. Лагутін, М. Барна, О. Корнілова, І. Міщук.

В монографії [1] розкрито соціально-економічний зміст торговельної діяльності, а також досліджено тенденції розвитку внутрішньої торгівлі в Україні за останні роки.

Вплив економічної глобалізації на сферу внутрішньої торгівлі досліджено в роботі [2, с. 8–12]. В дослідженні [3, с. 5–9] розглянуто наслідки дисбалансів між виробництвом та споживанням, які виникають внаслідок нестабільності ринку, коли низький платоспроможний попит не дає можливостей для розвитку виробництва. Цілісна концепція розвитку системи внутрішньої торгівлі України пропонується в праці [4, с. 64–69].

Динаміка розвитку внутрішньої торгівлі на рівні конкретних підприємств досліджувалася у статті [5, с. 20–26]. Взаємозв'язок між обсягом роздрібного товарообігу та заробітною платнею в Україні встановлено в дослідженні [6, с. 154] у вигляді лінійної залежності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У всіх попередніх дослідженнях внутрішньої торгівлі в Україні не враховувалася величина інфляції, яка суттєво впливає на реальне значення динаміки такої торгівлі. Також практично не досліджувалася статистика обсягу внутрішньої торгівлі на особу у розрізі окремих регіонів України з метою їхньої класифікації та порівняльного аналізу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у статистичному дослідженні взаємозв'язку між внутрішньою торгівлею та іншими економічними показниками, зокрема доходами населення, а також класифікація регіонів України за обсягом та динамікою внутрішньої торгівлі на особу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаються такі офіційні статистичні показники:

R_{it} – обсяг обігу роздрібної торгівлі в i -й області України у t -му році [7];

P_{it} – кількість населення в i -й області України у t -му році [8];

CPI_t – індекс споживчих цін в Україні в t -му році по відношенню до попереднього року [9].

Статистичні дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя. Дані за 2015–2016 роки наведено також без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

На основі цих офіційних даних за формулами (1) були розраховані значення $R1_{it}$ обсягів обігу роздрібної торгівлі на особу для кожної з областей України у t -му році:

$$R1_{it} = R_{it} / P_{it} \quad (i = 1, \dots, 25; t = 2010, \dots, 2016). \quad (1)$$

З урахуванням факту високої інфляції в Україні в деякі з останніх років ($CPI_{2011} = 104,6\% = 1,046$; $CPI_{2012} = 99,8\%$; $CPI_{2013} = 100,5\%$; $CPI_{2014} = 124,9\%$; $CPI_{2015} = 143,3\%$; $CPI_{2016} = 112,4\%$) за формулою (2) розраховано обсяг обігу роздрібної торгівлі на особу $R2_{it}$ в кожній області України за всі розглянуті роки в цінах 2016 року (тобто з урахуванням інфляції):

$$R2_{it} = R1_{it} \prod_{k=t+1}^{2016} CPI_k$$

$$(i = 1, \dots, 25; t = 2010, \dots, 2015). \quad (2)$$

За формулою (3) розраховані величини T_{it} ланцюгові темпи приросту обігу роздрібної торгівлі на особу:

$$T1_{it} = R1_{it} / R1_{(i, t-1)}$$

$$(i = 1, \dots, 25; t = 2011, \dots, 2015). \quad (3)$$

Середній темп приросту $Temp_i$ розраховувався для кожної області як середнє геометричне величин $T1_{it}$ за роки $t = 2011, \dots, 2016$.

Крім того, розглядаємо такі показники:

$U_{i, 2015}$ – частка міського населення в i -й області у 2015 році [10, с. 5];

$D_{i, 2015}$ – середній дохід населення на одну особу в i -й області у 2015 році [11].

В табл. 1 на основі даних про обсяг обігу роздрібної торгівлі та про кількість населення представлені обсяги обігу роздрібної торгівлі в Україні для кожного регіону зокрема та сума цього обігу за 2010–2016 роки загалом.

За загальною сумою обігу роздрібної торгівлі на особу за 2010–2016 роки отримана така класифікація.

А. Найвищий рівень внутрішньої торгівлі – місто Київ.

В. Області з високим рівнем внутрішньої торгівлі (168 тис. грн. – 153 тис. грн.): Харківська, Одеська, Київська, Дніпропетровська, Запорізька.

С. Області із середнім рівнем внутрішньої торгівлі (134 тис. грн. – 113 тис. грн.): Миколаївська, Херсонська, Івано-Франківська, Львівська, Волинська, Кіровоградська, Житомирська, Черкаська, Полтавська, Вінницька.

Таблиця 1

Внутрішня торгівля України у 2010–2016 роках

Область, регіон	Обсяги обігу роздрібної торгівлі на особу за роками, тис. грн.										
	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2016 рік		Разом	
I	R1 ₂₀₁₀	R1 ₂₀₁₁	R1 ₂₀₁₂	R1 ₂₀₁₃	R1 ₂₀₁₄	R1 ₂₀₁₅	R1 ₂₀₁₆	R1 ₂₀₁₆	R1 ₂₀₁₆		
Вінницька	8,84	11,55	13,95	15,51	18,31	21,38	23,29	23,29	23,29	112,83	
Волинська	9,73	12,63	15,29	17,13	20,30	25,41	26,63	26,63	26,63	127,13	
Дніпропетровська	12,32	15,46	18,55	20,69	24,63	29,14	33,33	33,33	33,33	154,11	
Донецька	11,77	14,92	18,87	20,64	15,22	7,28	8,80	8,80	8,80	97,50	
Житомирська	8,76	11,64	13,37	15,09	18,07	22,38	24,59	24,59	24,59	113,91	
Закарпатська	8,79	11,17	12,97	13,84	16,05	19,65	21,25	21,25	21,25	103,74	
Запорізька	12,92	15,88	19,28	20,98	24,70	27,28	31,70	31,70	31,70	152,73	
Івано-Франківська	9,79	12,58	14,63	16,45	19,99	24,66	27,36	27,36	27,36	125,47	
Київська	11,69	16,20	18,31	20,35	24,60	30,12	34,11	34,11	34,11	155,38	
Кіровоградська	8,95	11,25	13,71	14,78	17,47	22,17	25,30	25,30	25,30	113,63	
Луганська	9,87	12,25	15,38	16,72	9,85	3,56	4,11	4,11	4,11	71,74	
Львівська	9,84	12,31	14,26	15,48	17,74	22,37	26,84	26,84	26,84	118,84	
Миколаївська	10,53	14,14	17,06	18,72	20,49	24,62	28,06	28,06	28,06	133,64	
Одеська	13,06	17,24	20,93	22,99	25,84	30,27	35,19	35,19	35,19	165,51	
Полтавська	9,74	12,12	14,49	15,82	17,94	20,60	24,24	24,24	24,24	114,96	
Рівненська	8,63	10,68	12,60	14,14	16,85	20,54	22,70	22,70	22,70	106,14	
Сумська	8,44	11,09	13,07	14,39	16,58	20,17	23,24	23,24	23,24	106,99	
Тернопільська	8,11	10,49	12,36	13,23	15,77	19,00	21,10	21,10	21,10	100,05	
Харківська	13,90	17,84	20,57	22,68	26,20	30,63	35,33	35,33	35,33	167,16	
Херсонська	10,64	13,15	15,50	16,83	20,13	24,88	27,95	27,95	27,95	129,08	
Хмельницька	9,33	11,91	13,92	14,99	17,29	19,80	22,50	22,50	22,50	109,75	
Черкаська	9,87	12,88	15,32	16,55	18,84	22,27	24,39	24,39	24,39	120,11	
Чернівецька	8,74	10,86	12,41	13,81	16,25	19,04	20,57	20,57	20,57	101,68	
Чернігівська	9,14	11,67	13,55	15,10	16,97	20,58	23,16	23,16	23,16	110,17	
м. Київ	24,44	30,48	35,90	39,41	43,75	54,71	63,33	63,33	63,33	292,03	

Джерело: складено на основі [7; 8; 9]

Таблиця 2

Динаміка внутрішньої торгівлі в Україні у 2010–2016 роках

Область, регіон	Динаміка обсягів роздрібною торгівлі на особу за 2010–2016 роки		Динаміка темпів приросту роздрібною торгівлі на особу за 2011–2016 роки	
	в поточних цінах $R1_{it}$	в цінах 2016 року $R2_{it}$	в поточних цінах $T1_{it}$	в цінах 2016 року $T2_{it}$
Вінницька				
Волинська				
Дніпропетровська				
Донецька				
Житомирська				
Закарпатська				
Запорізька				
Івано-Франківська				
Київська				
Кіровоградська				
Луганська				
Львівська				
Миколаївська				
Одеська				
Полтавська				
Рівненська				
Сумська				
Тернопільська				
Харківська				

Продовження таблиці 2

						
						
						
						
Херсонська						
Хмельницька						
Черкаська						
Чернівецька						
Чернігівська						
м. Київ						

Джерело: побудовано авторами

Д. Області з низьким рівнем внутрішньої торгівлі (110 тис. грн. – 100 тис. грн.): Чернігівська, Хмельницька, Сумська, Рівненська, Закарпатська, Чернівецька, Тернопільська.

Е. Області з дуже низьким рівнем внутрішньої торгівлі (менше 100 тис грн. на особу): Донецька, Луганська.

Зазначимо, що класифікація на групи (А, В, С, D, Е) за даними 2016 року співпадає з такою ж класифікацією за загальною сумою обігу. Тому вона може бути орієнтиром як для маркетологів, так і для державних органів управління.

В поточних цінах усі річні (ланцюгові, відносні) темпи приросту $T1_{it}$ (за винятком Донецької та Луганської областей, де відбувався спад) були додатними. Найбільший відносний приріст обігу роздрібною торгівлі (39%) спостерігався у 2011 році в Київській області. Найменший приріст (7%) відбувся у 2013 році в Закарпатській та Тернопільській областях.

У 2016 році найбільший темп зростання обсягу товарообігу на особу в поточних цінах $T1_{i,2016}$ мав місце у Львівській області (20%), найнижчий – в Чернівецькій (8%) та Волинській областях (5%).

Середньорічний ланцюговий темп приросту $Temp_i$ в поточних цінах становив від 15% (Чернівецька область) до 20% (Київська область).

Ланцюгові прирости $T2_{it}$ величин $R2_{it}$ обсягів обігу роздрібною торгівлі на особу в цінах 2016 року були розраховані аналогічно до приростів $T1_{it}$ оборотів торгівлі в поточних цінах.

В табл. 2 представлена динаміка оборотів роздрібною торгівлі та темпів її приросту як в поточних цінах (без урахування інфляції), так і в цінах 2016 року (з урахуванням інфляції).

Аналіз темпів приросту в цінах 2016 року показує позитивну динаміку внутрішньої торгівлі 2011, 2012 та 2013 років. У 2014 та 2015 роках відбувався значний спад. У 2016 році загалом по Україні відбулося зростання обсягів роздрібною торгівлі навіть з урахуванням інфляції.

З урахуванням інфляції лідером за середнім темпом проросту у 2011–2016 роках та за базовим приростом із 2010 року залишається Київська область (6% та 38% відповідно). Найменші темпи приросту (як і темп приросту в поточних цінах) показала Чернівецька область (середній темп – 2%, базовий темп приросту 11%). З урахуванням інфляції спад з 2010 року становив у Донецькій області 65%, в Луганській – 80%.

З метою встановлення взаємозв'язку між обсягом товарообігу та іншими економічними показниками розглядаємо також питому вагу міського населення (рівень урбанізації) $U_{i, 2015}$ та середній дохід на особу $D_{i, 2015}$ для кожної з областей в 2015 році. На рис. 1 представлено доходи населення та обсяги внутрішньої торгівлі в Україні у 2015 році для всіх регіонів. Області з вищим ступенем урбанізації зображені більшим розміром.

Рис. 1. Доходи та обороти роздрібної торгівлі регіонів України у 2015 році

Коефіцієнт кореляції між оборотами роздрібної торгівлі та доходами на особу становить $r(D_{i, 2015}, R1_{i, 2015}) = 0,93$. Між рівнем урбанізації та торгівлею на особу цей коефіцієнт дорівнює $r(U_{i, 2015}, R1_{i, 2015}) = 0,80$ (Донецька та Луганська області не бралися до уваги). Тому можна говорити про наявність регресійної залежності $R1_{i, 2015}$ та $D_{i, 2015}$. Ця залежність у вигляді прямої, що проходить через початок координат, має такий вигляд:

$$R1 = 0,786 D. \quad (4)$$

Це означає, що під час збільшення середнього доходу на 1 грн. обсяг товарообігу на одну особу збільшиться на 0,786 грн., що в межах усієї країни спричинить збільшення споживання на 34,4 млн. грн.

Ми вважаємо, що отриманий результат узгоджується з результатом [6, с. 153] про те, що збільшення середньої зарплати на 1 грн. збільшить загальний обсяг торгівлі по Україні на 20 млн. грн.

Обсяг споживання на особу також значно залежить від питомої ваги міського населення в областях U_i . Тому процес урбанізації Укра-

їни слід розглядати як позитивний фактор.

Рис. 1 показує також той факт, що за доходах населення на інтервалі 14 (тис. грн.) $< D_{i, 2015} < 76$ (тис. грн.) вже виявляється маржиналізм, хоча й дуже незначно. Із збільшенням доходів частка на купівлю трохи зменшується, збільшуючи тим самим частку на заощадження.

Точки Волинської та Івано-Франківської областей розміщені вище від лінії тренду. Це означає, що населення цих областей схильне до купівлі товарів роздрібної торгівлі. Водночас населення Полтавської та Сумської областей є більш схильним до заощадження та до інвестування, ніж в середньому по Україні.

Важливою щодо можливостей внутрішньої торгівлі є структура доходів населення України [12, с. 20]. Так, у 2015 році зарплата в Україні становила 39% від усіх доходів, прибутки – 18,6%, соціальна допомога та інші трансфери – 37,8%. У 2016 році ця структура незначно покращилася: зарплата становила 41,8%, прибутки – 18,2%, соціальна допомога та інші трансфери – 35,9%. Така ситуація значно гальмує розвиток внутрішнього інвестування в Україні, оскільки вільна торгівля відбувається переважно на основі прибутків та зарплати, а не пільг. Крім того, торгівля формує 15% ВВП та забезпечує близько 25% трудових ресурсів країни [13, с. 2]. Низька зарплата та велика соціальна допомога ніяк не сприяють розвитку внутрішньої торгівлі, отже, й економічному зростанню.

Висновки з цього дослідження. На основі регіональної статистики виділено регіони України з високим, середнім та низьким рівнями розвитку внутрішньої торгівлі на особу. Рівень роздрібного товарообігу дуже сильно корелює з доходами населення, які пов'язані з рівнем урбанізації. Аналіз динаміки роздрібної торгівлі виявив після спаду позитивний темп зростання в 2016 році навіть з урахуванням інфляції. Встановлено, що негативна структура доходів населення України суттєво гальмує можливість внутрішнього інвестування. Отримана інформація може бути використана для активізації внутрішньої торгівлі в післякризовий період.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Внутрішня торгівля України / [А. Мазаракі, В. Лагутін, А. Герасименко та ін.] : [монографія]. – К. : КНЕУ, 2016. – 864 с.
2. Глобалізаційні процеси і нові тенденції розвитку внутрішньої торгівлі України / [В. Апопій, Р. Криган, О. Процишин] // Торговля, комерція, підприємництво. – 2014. – Вип. 16. – С. 7–13.
3. Мазаракі А. Внутрішній ринок України в умовах дисбалансів між виробництвом і споживанням / А. Мазаракі, В. Лагутін // Економіка України. – 2016. № 4. – С. 4–18.
4. Барна М. Концепція розвитку системи внутрішньої торгівлі України в сучасних умовах трансформації / М. Барна // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. № 10. – С. 63–70.
5. Радзіховська К. Внутрішня торгівля України: стан, тенденції, організаційно-економічні проблеми розвитку в умовах кризи / К. Радзіховська, І. Міщук // Торговля, комерція, підприємництво. – 2011. – Вип. 12. – С. 20–26.
6. Корнілова О. Роздрібна торгівля в Україні: особливості функціонування / О. Корнілова, Є. Писанко // Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів, 2016. С. 151–155.
7. Обсяг обороту роздрібною торгівлю у січні-березні 2017 року / Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/sr/oort/oort_u/oort0317_u.htm.
8. Населення та середня чисельність за періоди року / Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/ds/kn/kn_u/kn0217_u.html.
9. Індекси споживчих цін у 1992–2016 роках / Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ct/cn_rik/isc/isc_u/isc_gr_u.htm.
10. Державна служба статистики України. Чисельність наявного населення України / відп. за випуск М. Тимоїна. – К. : Консультант, 2016. – 86 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2016/zb_nas_15.pdf.
11. Доходи населення за регіонами України / Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dn_reg2008_u.html.
12. Державна служба статистики України. Соціально-економічний розвиток України за січень-лютий 2017 року / відп. за випуск О. Вишнеvsька. – К. : Консультант, 2017. – 27 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/so_ek_r_u/soekru_u/soekru0217.zip.
13. Стефанишин О. Розвиток внутрішньої торгівлі в Україні на тлі загальних економічних тенденцій / О. Стефанишин // Innovative solutions in modern science. – 2016. № 3 (3). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naukajournal.org/index.php/ISMSD/article/view/850/996>.